

Motion till riksdagen 2006/07:N282

av **Hans Wallmark (m)**

Energimarknaden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om ändrad lagstiftning för att skilja på handel och produktion på elmarknaden för att därmed undanröja korssubventionering dem emellan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att energikoncerner samäger produktionsanläggningar.

Motivering

De skenande elpriserna formar sig till en av Sveriges viktigaste samhällsekonomiska frågor. Tillgången till rimligt prissatt elektrisk energi är avgörande för sysselsättning, tillväxt och välfärd. Den påverkar enskilda människors vardagsekonomi och industrins konkurrenskraft. Det gäller inte bara den energislukande basindustrin, som har el som en insatsvara, utan i lika hög grad små och medelstora företag.

Självfallet utgör beskattningen en del av problemet. Det finns en överhängande risk för att priserna ytterligare går upp och därmed per automatik skatterna.

Den svenska elmarknaden avreglerades 1996. Den delades upp i tre delar: produktion, distribution (nät) och elhandel. Näten skulle drivas i monopolform och prissättningen övervakas av Energimyndigheten. Konkurrens skulle gälla de två andra delarna, men kom i praktiken bara att omfatta elhandeln, eftersom avregleringen satte i gång en uppköpsvåg som ledde till att de stora aktörerna blev allt större. De köpte på sig såväl distribution, handel som produktion. Det ledde till att tre stora, Eon, Fortum och Vattenfall, idag svarar för nära 90 procent av all elproduktion i Sverige och äger eller kontrollerar större delen av elhandeln och näten. Det finns ungefär 120 verksamma elhandelsföretag i Sverige, men de flesta av dem är på något sätt knutna till marknadens giganter. Högt räknat är endast 20 elhandlare helt oberoende.

Fel! Okänt namn på

Motiven till avregleringen, sadet det, var att den skulle leda till effektivitet, bättre konkurrens, lägre priser och ökad valfrihet för kunderna. Priserna blev till en början lägre, men det tycks som de stora producenterna snabbt lärde sig att styra tillgången på el med en allt högre prisnivå som konsekvens.

Vad har skett på elmarknaden de senaste tio åren?

- ? Konkurrensen i produktionsledet är obefintligt och utbudet för litet. Det har inte byggts så mycket ny produktion de senaste åren. Två kärnkraftsreaktorer har dessutom stängts även om bortfallet kompenseras genom effekthöjning i de befintliga kärnkraftsverken. Bilden är dock att det ändå råder brist på inhemsk kraft.
- ? Tämligen krångligt för konsumenterna att byta elleverantör.
- ? Eon, Fortum och Vattenfall samäger kärnkraft och vattenkraftverk (exempelvis Forsmark, Bergforsen och Blåsjön), vilket ger ett kraftigt informationsövertag gentemot oberoende elhandlare.
- ? De företag som äger både handel och produktion har möjligheter att subventionera förluster i handeln med de stora vinsterna i produktionen.
- ? Politiska beslut och ingrepp sätter delvis marknadsmekanismerna ur spel.

Den nordiska elmarknaden och Nord Pool består av två olika marknader: en fysisk marknad och en finansiell marknad med den så kallade spotprismarknaden där priset fastställs dagligen efter utbud och efterfrågan och en terminsmarknad där prissäkringskontrakt handlas avseende framtida leveranser.

Problemet med den fysiska marknaden vid bristande överföringskapacitet är att nationella marknader skapas.

Eftersom en stor del av marknaden är en fastprismarknad prissäkras dessa volymer på den finansiella marknaden. De finansiella kontrakten handlas till stor del utanför Nord Pools marknadsplats. De stora aktörerna har upprättat egna bilaterala marknadsplatser för finansiella instrument som riskerar att inte vara "transparenta" med marknadspriset och favoriserar egen elhandelsverksamhet.

Tidningen Affärsvärldens makroanalytiker (Affärsvärlden nr 37, 2006) Pekka Kääntä menade att om man ska beskriva den svenska energipolitiken "kan man säga att vi skapat ett ekonomiskt monster där vi blandat det sämsta från marknadsekonomin med det sämsta från planhushållningen och det sämsta från miljöpolitiken. Inte konstigt att elpriserna rakar i höjden."

Bara under de senaste 14 månaderna har elpriserna fördubblats. I Tyskland har elpriserna de senaste månaderna gått upp med 15 procent. Detta fick den tyske energiministern Michael Glos att snabbt agera, och han föreslog ändringar i konkurrenslagen så att kartellmyndigheten snabbare kan ingripa mot energibolagen.

På Vattenfalls årsstämma i april 2006 deklarerade dess verkställande direktör Lars G. Josefsson att hans mål var att fördubbla företagets marknadsandel från 600 000 till 1 200 000 kunder. "Vi kommer att erbjuda privatmarknaden ett treårigt fastprisavtal med lägsta prisgaranti", sade han. Förslaget blev verkligt i juni samma år. Det mötte stark kritik, inte minst från ekonomer, som hävdade att den sortens garantier erfarenhetsmässigt har visat sig vara konkurrenshämmande.

Fel! Okänt namn på

Senare under sommaren intervjuades Josefsson i Dagens Industri (2006-07-26) och sade bland annat att det är "vårt mål att fördubbla vår marknadsandel i Sverige. (...) Vi ser det här som en långsiktig marknadsinvestering och är beredda att ta förluster i försäljningsverksamheten under flera år för att lyckas." Han varnade också för att elhandelsmarknaden står inför ett stålbad: "I dag finns det runt 120 elförsäljningsbolag. Det är alldeles för många. Det är en extremt riskfylld verksamhet som det är väldigt svårt att tjäna pengar på. Antalet bolag kommer troligen att bli mycket färre, kanske ned mot 20 de kommande åren."

Det är möjligt att det finns relevans och rimlighet i de av Lars G. Josefsson framförda tankarna. Frågan är bara om statliga Vattenfall är den som skall leda och koordinera arbetet med att slå ut de i dag drygt 100 existerande elhandelsbolagen?

Den 4 juli skrev 20 elhandlare ett upprop i form av en debattartikel i Svenska Dagbladet: "Vi menar att Vattenfall missbrukar sin dominerande ställning för att sätta konkurrensen ur spel. När företaget använder sina betydande vinster från framförallt elproduktionen för att värva 600 000 nya kunder, får det konsekvenser för hela elmarknaden."

Man frågade vilka företag som skulle leverera dessa kunder till Vattenfall och vilka motdrag Eon och Fortum kunde tänkas vidta. "Vår existens som elhandlare är hotad. Vad som nu sker snedvrider konkurrensen och sätter avregleringen ur spel." Deras oro torde inte ha minskat när de i den nyss nämnda intervjun i Dagens Industri kunde läsa att "Vattenfall är öppet för att köpa de konkurrenter som vill sälja".

Mot bakgrund av vad som ovan anförts är det lätt konstatera att avregleringen av elmarknaden inte infriat de löften som ställdes ut.

Eftersom elenergin är av så fundamental betydelse för vår samhällsekonomi bör redan nu ett antal åtgärder vidtas för att på sikt åstadkomma en fungerande marknad, som är kundernas enda långsiktiga garanti för rimliga elpriser.

Stockholm den 30 oktober 2006

Hans Wallmark (m)